

THE ROLE OF ECOLOGICAL CULTURE IN IMPROVING THE ECOLOGICAL SITUATION IN UZBEKISTAN

Abdiev Jenisbay Genjebaevich

Nukus State Technical University

assistant teacher

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15730921>

ARTICLE INFO

Received: 18th June 2025

Accepted: 23rd June 2025

Online: 24th June 2025

KEYWORDS

Ecological culture, environmental protection, ecological consciousness, Uzbekistan, sustainable development, public participation.

ABSTRACT

This article is devoted to the study of the role of ecological culture in improving the ecological situation in the Republic of Uzbekistan. The article analyzes the main aspects of the formation of environmental consciousness, including education, enlightenment, and the participation of society in environmental initiatives. Special attention is paid to the influence of traditional values and modern approaches on the development of ecological culture. The research was conducted on the basis of state policy, environmental protection programs, and the study of the environmental activities of the local population. The results emphasize the importance of ecological culture in environmental protection and make proposals for its development.

O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK SHAROITNI YAXSHILASHDA EKOLOGIK MADANIYATNING ROLI

Abdiyev Jenisbay Genjebaevich

Nukus davlat texnika universiteti assistent uqituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15730921>

ARTICLE INFO

Received: 18th June 2025

Accepted: 23rd June 2025

Online: 24th June 2025

KEYWORDS

Ekologik madaniyat, atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik ong, O'zbekiston, barqaror rivojlanish, jamiyat ishtiroki.

ABSTRACT

Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasida ekologik sharoitni yaxshilashda ekologik madaniyatning o'ynagan rolini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada ekologik ongning shakllantirishning asosiy jihatlari, jumladan, ta'lim, ma'rifatparvarlik va jamiyatning ekologik tashabbuslarda ishtiroki tahlil qilinadi. Maxsus e'tibor an'anaviy qadriyatlarga va zamonaviy yondashuvlarga ekologik madaniyat rivojlanishiga ta'siriga qaratilgan. Tadqiqot davlat siyosati, atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha dasturlar va mahalliy aholining ekologik faoliyatini o'rganish asosida olib borilgan. Natijalar ekologik madaniyatning atrof-muhitni muhofaza qilishdagi muhimligini ta'kidlaydi va uni rivojlantirish bo'yicha takliflar kiritiladi.

O'zbekistonning tabiiy boyliklari va iqlim sharoitlari mamlakatning iqtisodiy hamda ijtimoiy taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, sanoatlashtirish jarayonlari,

aholi sonining ortib borishi va resurslardan me'yoridan ortiq foydalanish bir qator ekologik muammolarni yuzaga keltirmoqda. Bular qatoriga suv manbalarining kamayishi, tuproqning eroziyasi va havoning ifloslanishi kiradi. Bunday muammolarni bartaraf etishda ekologik madaniyat tobora muhim omilga aylanmoqda, chunki u aholining atrof-muhitga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Ekologik madaniyat — bu insonlarning tabiatni asrash bo'yicha bilim, malaka va qadriyatlarini o'zida mujassam etgan tushuncha bo'lib, ushbu maqolada aynan O'zbekistonda ekologik madaniyatni rivojlantirishning dolzarbligi va uning ekologik holatni yaxshilashdagi o'rni tahlil qilinadi.

Ekologik madaniyat mohiyati va uning ahamiyatiga to'xtaladigan bo'lsak, u insonning tabiatga bo'lgan ongli munosabatini belgilovchi ko'p qirrali hodisa sifatida qaraladi. Bunday madaniyat ekologik ongni rivojlantirish, resurslardan tejimli foydalanish va atrof-muhitni asrashga yo'naltirilgan faoliyatlarni o'z ichiga oladi. Mamlakatda ekologik madaniyatning rivojlanishi davlat siyosati va fuqarolik jamiyatining sa'y-harakatlari bilan chambarchas bog'liq. Bu madaniyatning ahamiyati shundaki, u fuqarolarda ekologik muammolarga nisbatan sezgirlikni oshirib, ularni barqaror yashash tarzini qo'llab-quvvatlashga undaydi. Masalan, chiqindilarni saralab tashlash va ularni qayta ishlash odatlari ekologik madaniyatning ajralmas qismlaridandir.¹

O'zbekistonda ekologik madaniyatni rivojlantirish bo'yicha davlat siyosati

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi hukumati atrof-muhitni himoya qilish masalalariga alohida e'tibor qaratmoqda. 2020-yilda tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasida ekologik xavfsizlikni ta'minlash strategiyasi" nomli muhim hujjatda ekologik madaniyatni rivojlantirish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qayd etilgan.

Mazkur strategiyada ekologik tarbiyani ta'lim tizimiga tatbiq etish, ekologik yo'nalishdagi loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash hamda aholining ekologik xabardorligini oshirishga qaratilgan axborot-targ'ibot ishlari o'z ifodasini topgan.

Jumladan, "Yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi doirasida suv resurslarini tejash va o'rmon maydonlarini kengaytirish bo'yicha bir qator amaliy dasturlar hayotga tatbiq etilmoqda. Bunday tashabbuslar mamlakatda ekologik madaniyatni shakllantirish va mustahkamlashda muhim rol o'ynamoqda.²

O'zbekistonda "Yashil iqtisodiyot"ning asosiy yo'nalishlari:

Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish: Quyosh va shamolga yo'nalish, O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o'tish jarayoni izchil davom etmoqda. Mamlakat 2030-yilga kelib umumiy energiya ishlab chiqarish hajmida quyosh va shamol kabi barqaror manbalar ulushini 25 foizga yetkazishni maqsad qilgan.

Bu boradagi amaliy harakatlar doirasida, xususan, Navoiy, Samarqand va Buxoro viloyatlarida katta quvvatga ega quyosh elektr stansiyalari barpo etilmoqda. Ushbu loyihalar xalqaro sarmoyalar, jumladan, Saudiya Arabistoni va Xitoy kabi davlatlar bilan hamkorlikda amalga oshirilmoqda.

Suv va energiya resurslaridan oqilona foydalanish

¹ Xolmurzayev, A. Atrof-muhitni muhofaza qilish: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan, 2019.

² O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni, "Ekologik xavfsizlikni ta'minlash strategiyasi" (2020-yil).

O'zbekistonda suv va energiya resurslarini tejash bo'yicha samarali chora-tadbirlar ko'rilmogda. Xususan, qishloq xo'jaligi sohasida tomchilatib sug'orish kabi suvni tejovchi zamonaviy texnologiyalar joriy etilmogda. Bunday yondashuv natijasida suv sarfi 30–50 foizgacha qisqarishi mumkin.

Bundan tashqari, energiyani tejashga qaratilgan sanoat tarmoqlari va infratuzilma loyihalari ham davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanmogda. Bu esa barqaror rivojlanish yo'lida muhim qadamlardan biri hisoblanadi.

Chiqindilarni qayta ishlash va ulardan samarali foydalanish

Toshkent shahri hamda boshqa yirik hududlarda zamonaviy chiqindini qayta ishlash zavodlari qurilishi amalga oshirilmogda. Aholi va sanoat chiqindilarini samarali tarzda qayta ishlash jarayonini kengaytirish maqsadida, xususan plastmassa va boshqa ikkilamchi xomashyolarni utilizatsiya qilish yo'nalishida nodavlat sektor bilan faol hamkorlik yo'lga qo'yilgan.

Ushbu chora-tadbirlar chiqindilarni iqtisodiy resurs sifatida qayta ishlashni rag'batlantirish va ekologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmogda.

Ekologik toza texnologiyalarni tatbiq etish

Zamonaviy sanoat tarmoqlarida ekologik barqarorlikni ta'minlash maqsadida kam uglerodli texnologiyalar joriy etilmogda. Jumladan, tsement ishlab chiqarish va kimyo sanoatida atmosferaga chiqadigan zararli moddalarning hajmini kamaytirishga xizmat qiluvchi texnik yechimlar qo'llanilmogda.

Bundan tashqari, "yashil transport" konsepsiyasi asosida elektromobillar uchun infratuzilma yaratish, shuningdek, jamoat transportini modernizatsiya qilish bo'yicha tizimli ishlar olib borilmogda. Bu tashabbuslar ekologik yukni kamaytirish va barqaror shahar muhitini shakllantirishga xizmat qilmogda.

Qishloq xo'jaligida ekologik amaliyotlarni joriy etish

Qishloq xo'jaligi sohasida barqarorlikni ta'minlash maqsadida organik dehqonchilikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmogda. Sun'iy kimyoviy moddalarga bog'liqlikni kamaytirish uchun yangi, ekologik xavfsiz o'g'itlardan foydalanish yo'lga qo'yilmogda.

Shuningdek, Orol dengizi atrofidagi ekologik muhitni tiklash doirasida daraxt ekish va tuproq unumdorligini oshirish orqali yer resurslarini qayta tiklash ishlari amalga oshirilmogda. Bu tashabbuslar mintaqada ekologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.³

Ta'lim tizimi va ekologik madaniyatning shakllanishi: Ekologik madaniyatni rivojlantirish jarayonida ta'lim muhim o'rin tutadi. O'zbekistonda umumta'lim maktablarining o'quv dasturlariga ekologiyaga oid fanlar kiritilgan bo'lib, bu yosh avlodda tabiatga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga xizmat qilmogda.

Bundan tashqari, oliy ta'lim muassasalarida ekologik soha bo'yicha malakali mutaxassislarni tayyorlash maqsadida maxsus o'quv kurslari va yo'nalishlar tashkil etilgan. Bu esa kelajakda mamlakatning ekologik xavfsizligini ta'minlashga zamin yaratadi.⁴

Ma'rifatparvarlik tashabbuslari va jamiyatning ekologik faolligi

³ O'zbekiston Respublikasi Ekologiya vazirligi, "Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi" (2021-yil).

⁴ Rahimov, B. Ekologik ta'lim va madaniyat. Toshkent: O'qituvchi, 2020.

Aholining ekologik savodxonligini oshirishda ma'rifiy kampaniyalar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Jumladan, "Toza O'zbekiston" kabi loyihalar orqali fuqarolarga chiqindilarni to'g'ri ajratish va boshqarish ko'nikmalari singdirilmoqda. Bu kabi tashabbuslar ekologik ongni yuksaltirishda sezilarli natijalar bermoqda.

Shuningdek, fuqarolik jamiyatining ekologik faoliyati ham ekologik madaniyatni rivojlantirishga katta hissa qo'shmoqda. Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan ekoturizm loyihalari hamda ekovolontyorlik dasturlari orqali aholining tabiatni asrashga jalb qilinishi ta'minlanmoqda. Masalan, Navoiy va Xorazm viloyatlarida tashkil etilgan daraxt ekish aksiyalarida mahalliy fuqarolar faol qatnashgan.

Bundan tashqari, nodavlat notijorat tashkilotlari tomonidan atrof-muhit muammolariga bag'ishlangan seminar va treninglar o'tkazilib, aholining ekologik savodxonligini oshirishga xizmat qilmoqda.

O'zbek xalqi qadimdan tabiatga hurmat bilan munosabatda bo'lib kelgan. Suv va yer resurslarini ehtiyotkorlik bilan ishlatish qadimiy turmush tarzining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu qadriyatlar bugungi kunda ekologik madaniyatni shakllantirishda muhim poydevor bo'lib xizmat qilmoqda.

Biroq, an'anaviy bilimlarni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish zarurati mavjud. Masalan, qadimiy suv tejash usullari bugungi kunda irrigatsiya tizimlarida qo'llanilishi mumkin.

Muammolar va takliflar; Ekologik madaniyatni rivojlantirishda bir qator muammolar mavjud. Aholining ekologik bilimlari yetarlicha emasgi, resurslarni tejash bo'yicha ongli harakatlar kam uchraydi. Shu sababli, davlat va jamiyat o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish zarur.

Takliflar orasida ta'lim dasturlarini kengaytirish, ekologik loyihalarni moliyalashtirishni oshirish va aholini rag'batlantirish uchun davlat mukofotlarini joriy etish kiradi.

Xulosa

O'zbekistonda ekologik madaniyatni shakllantirish — atrof-muhitni asrash hamda barqaror taraqqiyotni ta'minlash yo'lida muhim omil hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda davlat siyosati, ta'lim tizimi va fuqarolik jamiyatining faolligi asosiy rolni egallaydi. Kelgusida ekologik madaniyatni chuqurroq rivojlantirish uchun esa an'anaviy qadriyatlar bilan zamonaviy yondashuvlarni uyg'unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni, "Ekologik xavfsizlikni ta'minlash strategiyasi" (2020-yil).
2. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya vazirligi, "Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi" (2021-yil).
3. Xolmurzayev, A. Atrof-muhitni muhofaza qilish: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan, 2019.
4. Rahimov, B. Ekologik ta'lim va madaniyat. Toshkent: O'qituvchi, 2020.
5. BMT hisoboti, "Barqaror rivojlanish bo'yicha maqsadlar: O'zbekiston tajribasi" (2022-yil).